

La Jinetera en andere verhalen

La Jinetera en andere verhalen

Peter Franken

Cover:

Juanita Flores, Havana 1993

Foto: Studio Castro, Havana

Opmerking van de auteur

De verhalen in deze bundel zijn fictief. Hoewel er in de tekst mogelijk wordt verwezen naar reëel bestaande personen, zijn de beschreven situaties, dialogen en interacties geheel ontsproten aan de fantasie van de auteur. Niets in dit werk dient te worden opgevat als een weergave van de werkelijkheid of de feitelijke waarheid.

ISBN 9789465540528

© Peter Franken 2026

Inhoud

Reisverhalen

La Jinetera	7
Peter, ich hab' keine Zigaretten	15
Vivre comme il faut	32
Een relationele sabbatical	40
Afspraak in 'the Strand'	49
Je m'appelle Espérance	56
Dad's Army	59
Hold this bus for me	66
Mother Teresa en Sint Christoffel	75
The sound of silence	82
Dat mens van Joris	87
It's like the lady said to the bishop	98
De leukste groep	104

Filmverhalen

Emma Boyd in Bennington	114
Chiara Mastroianni in Rimini	126
Andrea Quatero in Parijs	134
Marcello Ferrari in Rome	146
Louis Panhard in Casablanca	155
Kate Lindsey in Bletchley	162
Werner Herzog in Nevers	170
Kathrin Schmitz in Kassel	176
Anna Dreyer in Geneve	189
Asahi Kitagawa in Hiroshima	195
Manon Rohmer in Clermont Ferrand	203
Christa Siebold in Oost Berlijn	214

Reisverhalten

La Jinetera

Juanita Flores heeft die zondagmiddag met haar vriendin Dolores en hun beider vriendjes José en Antonio afgesproken in het oude stadcentrum van Havana. Het is nog vroeg in de lente maar op deze dag in maart 1993 schijnt de zon volop en is het niet al te winderig. Een mooie dag om buitenlandse toeristen te ontmoeten.

Juanita is 23 jaar en studeert oogheelkunde. Ze woont bij haar moeder thuis en is de jongste in een gezin met vier kinderen. Die drie anderen zijn inmiddels uitgevlogen en proberen zo goed en zo kwaad als het gaat ergens in hun levensonderhoud te voorzien. En dat is er niet eenvoudiger op geworden na het uiteenvallen van de Sovjet Unie en het verdwijnen van het communistische regime aldaar. Plotseling bleek dat de Russen al die jaren een wereldwijde parallelle economie in stand hadden weten te houden waarbinnen een soort ruilhandel floreerde. En toen die wegviel en ook de directe financiële ondersteuning ophield moest het communistische Cuba het alleen zien te redden op de vrije wereldmarkt.

Zelfs Fidel Castro had moeten toegeven dat die nieuwe situatie vroeg om een koersverandering. Cuba verdiende al wel de nodige deviezen door de export van medische kennis in de vorm van artsen die in derde wereld landen te werk werden gesteld in ruil voor harde valuta of op zijn minst essentiële goederen die men anders tegen diezelfde deviezen op de wereldmarkt zou moeten kopen. Aardolie uit Venezuela werd zo ten dele betaald met medische expertise. Voor 1991 werd die aardolie geleverd door de Sovjet Unie tegen een vriendenprijs waarbij ook nog eens kon betaald met suiker voor een prijs die een veelvoud was van die op de wereldmarkt. Nu die regelingen niet meer bestonden dreigde Cuba en dan vooral het communistische regime ten onder te gaan.

Voordat Castro aan de macht kwam in 1959 was Cuba en vooral Havana één groot bordeel met gokfaciliteiten, zo meende nieuwe machthebber. En eigenlijk was dat ook wel zo, moesten buitenstaanders toegeven die de stad zelf hadden

bezoekt en ervaren. Extreme armoede dreef jonge meisjes in de prostitutie. Naar school gaan was er niet bij, je moest direct werk zoeken in de stad en het enige werkterrein met vacatures voor ongeschoolde meisjes en jonge vrouwen was een borddeel. Voor Castro was het uitroeien van prostitutie een speerpunt in zijn beleid, niet door het simpelweg te verbieden maar tegelijkertijd meisjes verplicht naar school te laten gaan. Zodoende konden ze daarna gewoon werk gaan verrichten. Natuurlijk was prostitutie nooit geheel verdwenen maar streng toezicht en het van de ene op de andere dag verdwijnen van de stroom van vooral Amerikaanse toeristen betekende een enorme terugloop in de vraag waardoor ook het aanbod als vanzelf minder werd. Niet in de laatste plaats doordat de eigen bevolking maar weinig wenste te betalen en het métier dus economisch veel minder aantrekkelijk werd. Dat tweesporig beleid: schoolplicht en verbod, had goed gewerkt en vooral Havana was er enorm van opgeknapt. Niet langer oogde het als een losgeslagen verloederde stad die associaties oproep met 'Mahagonny' van Brecht en Weill.

In 1970, toen Juanita werd geboren, was alles in Cuba nog 'normaal' in de zin dat iedereen naar school moest en in geval van gebleken aanleg kon doorstromen naar het vervolgonderwijs. En mettertijd had Cuba zich op universitair niveau een goede reputatie verworven op het vakgebied geneeskunde. Vandaar die artsen voor de export. Sinds enige tijd was daar een specialisme bijgekomen dat internationaal de aandacht trok en 'medisch' toerisme' had doen ontstaan. Een groeiend aantal gefortuneerde buitenlanders bezocht Cuba om zich operatief te laten behandelen in een kliniek voor gecompliceerde oogaandoeningen. Dat was nog eens iets anders dan het gok- en sekstoerisme uit de jaren '50!

Juanita had al vroeg bedacht dat ze later arts wilde worden. En om dat doel te bereiken was ze altijd een voorbeeldige leerling geweest die hoge cijfers haalde. De eerste drie jaar van de middelbare school had ze op een internaat gezeten in het midden van het land, een enorme school in een gebied met cassaveplantages. Vroeg in de ochtend werkten de leerlingen op het land en vanaf het middaguur zaten ze in de klas. Zo werd de

ergste hitte buiten vermeden. Na de lessen was er gelegenheid om te sporten en 's avonds was het tijd om huiswerk te doen. Elke dinsdagavond was er een cursus politieke opvoeding waarin de leerlingen de communistische ideologie en de specifiek Cubaanse uitwerking daarvan werd ingeprent. En elke vrijdagavond was er een dansavond, om die dinsdag te compenseren. Iedereen die van zo'n school afkwam beheerste de Rumba, Chachachá, Mambo en Salsa.

Het was voor Juanita een zware tijd geweest, evenals voor zoveel anderen. Een leven weg van huis en elke dag een lang programma was echter een leerschool geweest voor wat erna kwam. Na de middelbare school volgde de universiteit met een overladen curriculum en daarnaast had ze een groot deel van het huishouden van haar moeder moeten overnemen zodat die wat meer buitenshuis kon werken.

Rosa Flores werkte als buschauffeur in Havana, voorzichtig door de stad rijdend met altijd overvolle bussen. De bussen waren allemaal erg oud en kwamen van over de hele wereld. Zelf reed ze op een bus uit Nederland die aan de voorkant als bestemming Station Alkmaar aangaf. De remmen waren niet berekend op het dubbele aantal passagiers dat er in werd vervoerd zodat ze altijd heel goed vooruit moest kijken in het verkeer. Een extra lange remweg maakte van haar baan een dagelijks kunststukje.

Rosa is geboren in 1943 en al op 15-jarige leeftijd in een borddeel terecht gekomen, een paar maanden voor de verdrijving van Batista door Fidel Castro en diens legeraanvoerder Che Guevara. Doordat Castro per direct in 1959 alle bordelen had laten sluiten was Rosa weliswaar werkeloos geworden maar was een leven als hoer haar grotendeels bespaard gebleven. Ze werd verplicht een heropvoedingsprogramma te volgen en kreeg daarna werk als keukenhulp in het Hilton Hotel. Daar kwamen de eerste jaren na de revolutie veel kopstukken samen om de stand van zaken en het beleid voor de toekomst te bespreken. In de bar serveerde men sinds de nationalisatie van het hotel door het regime van Castro een zeer basale cocktail: cola met rum en een toefje citroen. Dat werd de Cuba Libre genoemd en was later over de hele wereld bekend geraakt.

In dat hotel was Rosa een jonge officier tegen het lijf gelopen. Carlos Flores had meegevochten in de beslissende strijd bij Santa Clara en was door Che Guevara persoonlijk gepromoveerd tot luitenant. Toen hij Rosa ontmoette in 1961 was hij 23 jaar oud en zij 18. Kort erna waren ze getrouwd en dankzij Carlos' positie in het leger hadden ze een redelijke woning in de stad kunnen krijgen.

In 1962 was hun zoon Alfonso geboren en daarna waren er nog drie kinderen gekomen met Juanita als laatste. Veel gezinsgeluk was hen niet gegund geweest. Carlos werd in oktober 1975 uitgezonden naar Angola om daar te strijden aan de kant van de communistische MPLA. Op 31 december van datzelfde jaar was hij al gesneuveld, exact 17 jaar na de verdrijving van Battista. Daarna stond Rosa er alleen voor. Als weduwe van een legerofficier kreeg ze een klein pensioen en mocht ze in het eerder toegewezen huis blijven wonen. Maar verder was ze nu op zichzelf aangewezen.

Juanita was pas vijf jaar oud toen haar vader vertrok en haar herinneringen aan hem waren al snel vervaagd. Ze werd min of meer opgevoed door haar oudste broer Alfonso die zeker vanaf dat ze een jaar of tien was als een vader over haar welzijn waakte. Ze hield veel van Alfonso, hij was de man in haar leven.

Hoewel de revolutie bepaald niet had gebracht wat velen er van hadden verwacht, vooral vanwege het aanhoudende embargo door grote buur USA, was de datum 31 december 1958 voor Rosa altijd van groot belang gebleven. Dat was de dag waarop haar een toekomstig ellendig bestaan in een bordeel bespaard was gebleven. En hoewel het leven zeker na 1991 erg moeilijk was geworden ging ze er zonder meer van uit dat die tijden nooit meer terug zouden keren zodat in elk geval haar jongste en nog ongetrouwde dochter Juanita niet op die manier aan de kost zou hoeven komen.

De gewijzigde machtsverhoudingen in de wereld en in het bijzonder het wegvallen van de Sovjet Unie en vervolgens ook Rusland als bondgenoot, waren een zware tegenslag voor het regime geweest. Maar de revolutionair Castro wilde van geen wijken weten. 'Revolución o muerte' was zijn strijdkreet, het

volk moest karakter tonen, liever dood dan de revolutie en haar verworvenheden opgeven. Het leidde tot grappen als die over het voortaan moeten eten van stenen in plaats van normaal voedsel. Die mededeling werd dan onmiddellijk gevolgd door het slechte nieuws dat er niet genoeg stenen waren voor iedereen. En om tenminste een nieuwe bron voor deviezen aan te boren, was men overgegaan op toerisme in onopvallende beperkte vorm, zoveel als mogelijk afgezonderd van de bevolking. Zo'n toeristenhotel was strikt out of bounds voor de Cubanen, personeel uitgezonderd natuurlijk. In de restaurants was volop eten beschikbaar, goed klaargemaakt en van prima kwaliteit. Daar moest men vooral niet mee te koop lopen, het contrast was gewoon te groot.

Voor een tamelijk fundamentalistisch ingestelde communist als Castro was dit zoiets als het binnenhalen van een Trojaans paard. In 1959 had hij ervoor gezorgd dat alle casino's en bordelen per direct werden gesloten. Maar met de komst van buitenlandse toeristen die naar Cubaanse maatstaven allemaal erg rijk waren, werd de verleiding groot die wandelende portefeuilles wat geld afhandig te maken. Het was het begin van wat al vrij snel Jineterismo werd genoemd. De etymologie van dit woord is opmerkelijk. Jinete is het Spaanse woord voor jockey, iemand die een renpaard berijdt. Jinetera's waren vrouwen die het initiatief namen buitenlandse mannen aan te spreken om vervolgens mee uit te worden genomen. In de bezochte gelegenheden kon dan achteraf provisie worden gevraagd. Ging je tijdelijke vriend mee naar je huis of ging je samen met hem naar een hotel, dan was het nog steeds het eigen initiatief van de vrouw in kwestie. Vandaar die associatie met degene die het paard berijdt, altijd on top. Als er dan achteraf eens een paar schoenen werd gekocht of een jurkje dan was dat een leuk gebaar bij wijze van appreciatie voor een gezellige avond. Kortom, er werd alles aan gedaan om het odium van prostitutie te vermijden en door geen geld te vragen kon die illusie in stand blijven. Wat men deed was dus niet strafbaar en gaf de Jinetera de mogelijkheid aan spullen te komen die anders onbetaalbaar zouden zijn gebleven.

Juanita had zich lang verzet tegen de verleiding om zich in het Jineterismo circuit te begeven. Maar ze was een uitgesproken knappe meid, een Latina die haar uiterlijk in alle opzichten mee had. Goed figuur, lichte tint, mooi gevormd gezicht en prachtig donker haar. Als ze in Miami had gewoond in plaats van in Havana had ze de mannen voor het uitzoeken gehad. Dat zei haar moeder in elk geval. Daarmee had Rosa haar dochter onbedoeld op het spoor gezet waarvan ze haar zo graag had willen weghouden. Hoe je het ook bekeek, Jineterismo was toch een verkapte vorm van prostitutie en een Jinetera was iemand die zichzelf aanbood aan vreemde mannen.

In de zomer van 1992 had Juanita voor het eerst de stoute schoenen aangetrokken en een Amerikaanse toerist aangesproken in de bar van het Biltmore Hotel, in het oude centrum van Havana. Het was een beetje vergane glorie, een van die hotels uit vroeger tijden en daar was het personeel minder streng op het toelaten van vrouwen die daar niet logeerden. Ze had een gezellige avond met die man gehad, vond hij tenminste, en had hem weten af te poeieren voordat er meer van haar werd verwacht dan gewoon gezelschap om mee te drinken en te dansen. Het had haar een aardige commissie opgeleverd op de door haar tijdelijke vriend bestelde drank.

Inmiddels ging Juanita wel wat verder in haar streven naar wat meer luxe in haar leven. Luxe was natuurlijk een betrekkelijk begrip, voor die toeristen ging het om alledaagse zaken maar voor een Cubaanse was de betekenis veel groter. Zodoende liep ze er nu keurig gekleed bij, niet teveel make-up en geen overdreven hoge hakken. Op de universiteit was al snel bekend dat Juanita haar kleding en schoenen te danken had aan Jineterismo maar daar deed niemand moeilijk over. Ze studeerde nog, was nog geen arts en al helemaal nog geen gespecialiseerde oogarts. Tegen de tijd dat het zover was zou ze hier wel mee ophouden om haar professionele reputatie te beschermen. Maar voorlopig kon ze nog wel op jacht zo nu en dan.

Zo ook die zondagmiddag in maart.

Juanita zag hem het eerst dus moest Dolores voorlopig maar even op haar beurt blijven wachten. Op een bank in de buurt van het Congresgebouw zat een man rustig voor zich uit te kijken. Hij droeg een lichtgekleurde zomerbroek, een eenvoudig blauw windjack en had een zonnehoedje op. Ook zonder het woord 'toerist' op zijn voorhoofd had het niet duidelijker kunnen zijn. Juanita liep langzaam naar hem toe terwijl de andere drie een eindje de andere kant op gingen en op een afstand van zo'n honderd meter quasi nonchalant bleven praten. Ze hadden net een eenvoudige pizza gekocht en Juanita had haar kwart deel nog in haar hand.

Toen ze dichterbij kwam kon ze de man wat beter monstere. Iemand van begin veertig zo te zien, vriendelijk gezicht al kon ze zijn ogen niet zien doordat hij een zonnebril ophad. Zijn snor maakte hem vermoedelijk wat ouder.

'Hallo,' zei ze toen ze vlak bij hem stond. 'Wil je ook een stukje pizza?'

Hij keek haar onderzoekend aan. De man was vermoedelijk een ervaren reiziger die wel vaker in den vreemde door wildvreemde vrouwen was benaderd maar dan had het er altijd duimendik bovenop gelegen waar ze op uit waren. Met dit meisje wist hij het kennelijk zo net nog niet.

'Ja hoor,' sprak hij vriendelijk terwijl hij opzij keek naar dat drietal dat leek af te wachten hoe het gesprek zich zou ontwikkelen. Hij nam de pizza van haar over en nam er een klein stukje van. Toen gaf hij de rest weer terug.

Juanita bedacht dat ze haar vrienden beter had kunnen zeggen om door te lopen. Als ze met deze man iets op touw zou kunnen zetten kon ze geen pottenkijkers gebruiken en hem leidde het alleen maar af. Toeristen waren er op bedacht dat ze altijd en overal beroofd konden worden en mooie vrouwen inzetten als lokaas was een geliefde methode.

Toch maar gewoon proberen, het leek een nette man waar geen enkele dreiging van uit ging.

'Hoe heet je?' vroeg ze in haar beste Engels. 'Ik heet Juanita.'

'Ik heet Peter, zeg maar Pedro,' voegde hij er behulpzaam aan toe.

Ze probeerde wat verder te praten maar Engels was altijd een probleem. Waren er maar meer toeristen die Spaans spraken. Veel Amerikanen hadden dat als tweede taal, al was het maar een mondje vol, daar kon je wat mee. Op school werd geen Engels onderwezen, de taal van de vijand. Wel Russisch maar daar had je nu sowieso niets meer aan.

‘Sorry, ik heb moeite met het idioom. Spreek je geen Spaans?’

‘Nee, wel een beetje Frans. Ik kom uit Nederland en ben hier net aangekomen op een groepstour.’

‘O, in welk hotel logeer je dan?’

‘El Viejo del Mar.’ Dat lag ver buiten de stad om de toeristen zo min mogelijk met de bevolking in aanraking te laten komen.

Juanita keek hem teleurgesteld aan. Dat was zo ver weg. Ervan uitgaande dat hij nu wel begrepen had wat ze van hem wilde besloot ze tot een wanhoopspoging.

‘Maybe you can come to my house then?’

De man bleef vriendelijk kijken maar reageerde niet, deed waarschijnlijk alsof hij haar niet had begrepen. In elk geval had haar poging niets opgeleverd.

‘Wat een manier om aan een nieuwe jurk te komen,’ dacht ze bij zichzelf. Toch jammer, als ze met hem alleen was geweest had hij haar vermoedelijk wel wat geld willen geven. Maar nu voelde hij zich natuurlijk niet veilig, met dat drietal dat het gebeuren net iets te nauwlettend in de gaten hield.

Juanita gaf de man een aai over zijn wang. ‘Bye bye,’ zei ze glimlachend en liep naar haar eigen clubje.

‘Jullie hadden moeten doorlopen jongens, zo lukt het natuurlijk niet. En hij zat nog in El Viejo del Mar ook. Zat niet mee deze keer.’

Thuis informeerde Rosa of haar dochter die avond nog op stap moest. Toen dat niet het geval bleek haalde ze opgelucht adem. Het was zo confronterend allemaal, ze zou er wel nooit aan wennen.

Peter, ich hab' keine Zigaretten

Het was een zaterdag in april en zoals wel vaker was Maria in Oost Berlijn naar de opera geweest met haar tante Hannelore. Hannelore was veel ouder dan Maria maar ze konden inmiddels goed met elkaar opschieten al bleven hun contacten beperkt tot de keren dat Maria de grens overkwam. Hannelore woonde in Prenzlauerberg en Maria in Neuköln, de Muur scheidde hun beider leefruimtes.

Die middag waren ze in de Komische Opera naar 'Madama Butterfly' geweest, de oude productie van Walter Felsenstein en uiteraard in het Duits gezongen. Hoewel Maria inmiddels perfect Duits sprak had ze nog steeds moeite met in die taal gezongen teksten maar uiteraard kende ze het verhaal goed genoeg om er volledig in mee te kunnen gaan. Er was uitstekend gezongen maar Pinkerton had zich net iets te nadrukkelijk schuldig gemaakt aan overacting en in zijn uniform zag hij er eerder uit als een VOPO dan een Amerikaanse marineofficier. Ze had het er met Hannelore over gehad maar die had daar minder moeite mee, VOPO's behoorden tot haar normale leefomgeving. Na afloop waren ze naar Restaurant Moskwa gelopen om daar te eten en na te praten. Het restaurant was leeg, ze waren de eerste bezoekers en het Bediening Collectief heette hen bij monde van de menukaart van harte welkom. Ze werden aan een tafel voor vier personen gezet, ergens in de hoek. Niet lang daarna kwam er een man alleen binnen die bij hen aan tafel werd geplaatst. Hij leek daar nogal verrast op te reageren. Het restaurant bood immers nog minstens 20 vrije tafels maar de regel was nu eenmaal dat alle tafels zoveel als mogelijk bezet dienden te worden. Kennelijk een toerist, iedereen in Berlijn, West of Oost, was hiermee al sinds jaar en dag vertrouwd. Maria en Hannelore knikten even, de man groette terug en daarna namen ze geen notitie meer van hem. Dat doe je immers ook niet met iemand die aan een ander tafeltje zit?

Maria komt uit Bulgarije. Ze is geboren in Varna aan de Zwarte Zee en inmiddels 30 jaar oud. Haar ouders bewoonden een

groot huis met vele kamers. Als kind had ze zelfs een eigen speelkamer voor zich alleen gehad. Maar haar vader Bogomil Dimitrov was op zeker moment uit de communistische partij gestoten wegens een afwijkende mening en daarna was er maatschappelijk sprake geweest van een terugval. Niet langer een partijfunctionaris kon hij geen aanspraak meer maken op een grote woning, ook al was dat het huis dat hij van zijn ouders had geërfd. Het gezin Dimitrov hoefde echter niet hun huis uit maar werd opgenomen in het bestand van Balkanturist, de organisatie die alles dat met toerisme van doen had regelde, van visa en geldelijke transacties tot hotels en pensions. Varna was als badplaats van oudsher zeer in trek in de zomer en in de loop van de jaren '60 was er ook een toeloop op gang gekomen van toeristen uit de broederlanden, waaronder de DDR. Die werden ondergebracht op een huisadres waarbij het logies werd betaald aan Balkanturist. De huiseigenaar kreeg daarvan een klein percentage. Leuk was het niet maar in elk geval beter dan dat je huis werd geconfisqueerd, voor eigendom bestond weinig respect onder een communistisch regime. Maria's speelkamer sneuvelde als eerste, dat werd een permanente logeerkamer voor strandgasten.

In de speelkamer hadden de poppen inmiddels plaatsgemaakt voor bladmuziek. Maria studeerde er piano en kon dat nu alleen nog doen als er geen gasten waren. De zomers gingen zo grotendeels verloren en een carrière in de muziek raakte al snel uit zicht. Niettemin wist ze na verloop van tijd een behoorlijk amateurniveau te bereiken en verder verdiepte ze zich enthousiast in het klassieke repertoire door zo nu en dan een grammofoonplaat te kopen en naar de radio te luisteren. Heel soms werd er een operavoorstelling gegeven in Varna, door het gezelschap uit Sofia als dat op tournee was.

In 1972 hadden ze het gezin Hoffmann uit de DDR in huis gehad. Het bestond uit vader en moeder en twee kinderen, een zoon en een dochter, beiden volwassen maar nog thuiswonend. De mogelijkheid om in Oost Berlijn als alleenstaande een eigen woning toegewezen te krijgen was in de praktijk voorbehouden aan kaderleden van de SED en aan officieren van de NVA en de STASI. Normale stervelingen moesten op zijn minst

getrouwd zijn om daar voor in aanmerking te komen. Zoon Peter was 25 jaar oud en zijn zus Dagmar 23. Ze waren met hun Trabant helemaal via Polen, Hongarije en Roemenië naar Varna komen rijden, een tocht van acht dagen waarbij ze onderweg hadden gekampeerd. Tot dan toe waren ze alleen aan de Oostzee op vakantie geweest en Peter en Dagmar wilden nu eindelijk ook eens ergens anders te water gaan. Bovendien was het aan de Oostzee vaak guur weer en Varna bood in elk geval meer kans op zon en warmte.

Maria was 16 en woonde gewoon nog in het ouderlijk huis dat nu min of meer een Balkan Tunist pension was geworden. Ze maakte kennis met de Hoffmanns en vooral op Peter maakte ze enorm veel indruk. Hij had ooit 'West Side Story' gezien, een film uit de verderfelijke USA maar voldoende maatschappijkritisch om in de propagandakraam van de SED te pas te komen. In zijn beleving leek Maria sprekend op Nathalie Wood die daarin de rol van Maria vertolkte. Dat was een tikje overdreven wellicht maar ze hadden inderdaad veel van elkaar weg die twee. Toen de Hoffmanns na twee weken vertrokken voor hun lange terugreis naar Berlijn had Peter zich voorgenomen in elk geval nog eens terug te komen als Maria wat ouder was.

In de DDR werden veel mensen ongedurig in die jaren. Pal naast hen woonden andere Duitsers in vrijheid en welvaart en zij zaten opgesloten in een socialistisch paradijs waar weinig van de grond leek te kunnen komen. Het enige waarin het land excelleerde was in sport en dan met name door vrouwelijke atleten zoals hardlopers en zwemmers. Peter was een keer betrapt toen hij een stuk van een verkiezingsplakkaat had afgescheurd en dat kwam hem op een paar jaar hechtenis in Hohenschönhausen te staan. Al die tijd in een kleine kamer waarin het licht nooit uitging zodat men hem permanent kon observeren. Voordien was hij lid geweest van een handbalteam dat in de hoogste klasse speelde en ook een keer had mogen meedoen aan een internationaal toernooi dat in Berlijn werd gehouden, in het Weltstadion der Jugend. Daar had hij iemand uit een Nederlands team leren kennen die later bij zijn familie naar hem had geïnformeerd toen hij op privébezoek in

Berlijn was. Daarbij kreeg hij te horen dat Peter in hechtenis was genomen wegens staatsgevaarlijke activiteiten.

Een klein jaar na zijn arrestatie werd Peter vrijgelaten en gedeporteerd naar West Duitsland. Hij was vrijgekocht in een ruil waarbij in Chili een communistische tegenstander van Pinochet werd vrijgelaten en uitgewezen naar de DDR. Peter begreep er niets van maar maakte dankbaar gebruik van deze mogelijkheid, emigratie zonder dat het repercussies had voor zijn familie. Het was het werk van die handballer geweest, een man uit Friesland. Eenmaal in West Berlijn werd Peter door een hulporganisatie opgevangen en kreeg hij al gauw werk als salarismedewerker in een bouwbedrijf. Ze zorgden er ook voor dat hij ergens een huis kon huren. Dat was in 1976 geweest en zodra hij het kon betalen was Peter op een chartervlucht vanaf Tegel naar Varna gereisd. Daar trof hij Maria aan, inmiddels 20 jaar, nog immer ongetrouwd en even mooi als hij zich herinnerde. Van het een kwam het ander en als West Duitser woonachtig in Berlijn wist hij haar middels een huwelijk Bulgarije uit te krijgen. In 1978 hadden ze zich gevestigd in een huurwoning die deel uitmaakte van de Hufeisensiedlung in Britz, een wijkje binnen Neuköln. In de tussentijd was Peter ook een keer naar Friesland geweest om zijn weldoener te bedanken.

Hannelore was de zus van Peters vader en zodoende Maria's tante. Omdat Peter niet erg geïnteresseerd was in cultuur anders dan bioscoopfilms en sport, nam Maria haar tante graag mee naar de opera in Oost Berlijn. Elke keer als ze de grens overstak moest ze 20 Westmark inwisselen voor 20 Ostmark en daarmee kwam je een heel eind om de kaartjes te betalen. De rest legde Hannelore bij en die kreeg van Maria de nodige Westmarken mee om illegaal te wisselen tegen een koers van tenminste 1 op 5. Dat bezoek aan 'Madama Butterfly' was zo'n beetje een routineafspraak, dat ze ook nog uitgebreid gingen eten was toch wel iets bijzonders. Ook Maria moest op haar geld letten. Ze had als verkoopster in een klassieke platenzaak geen hoog inkomen en ook Peter was betrekkelijk laag op de maatschappelijke ladder blijven steken. Kwam bij dat Maria's opera en concert hobby behoorlijk veel geld opslokte.

Hannelore zat op haar praatstoel, dat was wel vaker het geval als Maria het gesprek op voorbij tijden bracht. Haar tante was in 1927 geboren en had na 12 jaar nazi indoctrinatie en lidmaatschap van de BDM in 1945 het trauma beleefd van een groepsverkrachting door Sovjetsoldaten uit de Aziatische steppen. Daarna was ze ingezet als Trümmerfrau en had lange tijd puin moeten ruimen. In 1947 was het beter geworden in haar bestaan en gaandeweg had ze een normaal leven kunnen opbouwen: getrouwd met een orkestmusicus die vaak op tournee was, zo ook nu, en met twee kinderen en een baan als kleuterjuf. De bouw van de Muur in 1961 was als een enorme verrassing gekomen. Voordien kon je nog wel naar de westelijke sectoren reizen al leverde dat natuurlijk wel een kruisje achter je naam op. Al gauw was dat aanleiding voor de STASI om je goed in de gaten te houden. Hannelore had zich naar eigen zeggen geschikt in haar bestaan en was van de weeromstuit actief partijlid geworden. Als je meedeed met de heersende machten had je nu eenmaal een beter leven dan wanneer je je ertegen verzette. Haar neef Peter had dat tot zijn schade ondervonden al was hij vervolgens wel op een wonderbaarlijke manier aan alles ontsnapt. En nu had ze die Bulgaarse Maria om tegenaan te kletsen, van haar eigen familie hoefde ze op dat punt weinig te verwachten, zo had ze zich wel eens laten ontvallen. Maria kwam zelf ook van achter het ijzeren gordijn vandaan, de term die men in het westen hanteerde voor de scheidslijn tussen de socialistische en kapitalistische staten in Europa, en zo iets schept een band.

‘Hoe zit het met dat nieuwe restaurant dat kort geleden is geopend op Alexanderplatz, een vitrine achtig gebouw met een eetzaal op de eerste verdieping? Ik heb het vanochtend gezien toen ik daar uit de metro stapte. Het ligt pal tegenover de Wereldklok,’ merkte Maria vragend op.

‘O, dat is extreem populair momenteel. Daar kom je zonder connecties niet naar binnen,’ was het berustende antwoord. Tante Hannelore wist natuurlijk hoe de hazen liepen, iets nieuws en kennelijk ook met goed eten, dat was niet voor de gewone DDR burger weggelegd, zelfs niet voor haar als gewoon SED-lid.

‘In het Westen hebben we hetzelfde probleem met de Philharmonie,’ merkte Maria troostend op. ‘Het wordt in de volksmond het Circus Karajanum genoemd en als hij er een concert geeft met de Berliner is het al stijf uitverkocht voordat je erover te horen krijgt. Gelukkig zijn er in de Deutsche Oper altijd kaarten verkrijgbaar en ook tegen schappelijke prijzen. Ik ga er morgenmiddag naar de nieuwe productie van ‘Macbeth’ met Piero Cappuccilli. Mijn vriendin Magda Stoyanova debuteert aan het huis in de rol van Lady Macbeth’s hofdame.’

Terwijl beide dames nog een wodka bestelden om alles goed naar omlaag te laten glijden maakte hun buurman aanstalten om te betalen. Hij had kennelijk nogal uitgebreid gegeten. Maria had uit haar ooghoek gezien dat hij een Bismarck Herring als voorgerecht had besteld. En nu bleek hij onvoldoende Ostmarken te hebben om te betalen. Waar hij zijn 20 Ostmark op een zaterdag met algehele winkelsluiting vanaf 12 uur aan had besteed was een klein raadsel. De man vroeg beleefd aan de oberkellner of hij het verschil in Westmarken mocht bijpassen. Die had daar zoals verwacht geen enkel bezwaar tegen. Wat hem betrof werd de gehele rekening in Westmarken voldaan. Aan zijn uitspraak te horen kwam hij uit Nederland, die tafelenoot die hen plichtmatig had genegeerd. Nu groette hij vriendelijk, pakte zijn jas en andere spulletjes en vertrok. Tot hun verrassing zagen de vrouwen dat er een programmaboekje van ‘Butterfly’ bijzat. Kennelijk had hij dezelfde voorstelling bezocht die middag. Dat was opmerkelijk want eigenlijk was dat een besloten aangelegenheid geweest voor het lagere partij kader en hun gezinnen, vooral leden uit de provincie die in de stad waren voor het grote SED Partijcongres. Kennelijk was het een buitenlandse gast die lid was van de socialistische of communistische partij in zijn land. Of hij had gewoon een toevallig overgebleven kaartje gekocht.

Nadat ze hadden afgerekend, in Ostmarken, liepen de vrouwen samen naar het beginpunt van metrolijn U2 aan het Thälmannplatz. Ooit kon je vandaar gewoon doorreizen in westelijke richting maar dat deel van de lijn was sinds 1961 gesloten. Voor Hannelore was dat geen probleem, die kon blijven zitten tot station Rosa-Luxemburg Platz.

Maria moest meer moeite doen om thuis te komen, met om te beginnen de passage van de grensovergang op station Friedrichstraße. In principe kon ze ook naar de Kochstraße lopen en via Checkpoint Charlie de grens passeren maar die wandeling door een uitgestorven buurt vond ze een beetje unheimisch. Tot Alexanderplatz konden ze samen reizen en vervolgens stapte Maria over op de S-Bahn naar Friedrichstraße.

Daar aangekomen moest ze eerst het station uit naar een naastliggend gebouw waar de grenscontrole plaatsvond. Omdat daar regelmatig emotioneel afscheid werd genomen door leden van verscheurde families, als de Wessies na een bezoek weer naar huis gingen en de Ossies niet met hen mee konden gaan, had het gebouw al gauw de naam 'Tränenpalast' gekregen. Tot haar verrassing zag Maria diezelfde toerist vlak voor haar in de rij staan, ook op weg naar het Westen. Hij herkende haar en ze knikten elkaar vriendelijk toe. Daar bleef het bij. Eenmaal de grenspolitie voorbij nam ze de U-Bahn richting Mehringdamm waar ze zou overstappen op de U7 die haar tot dicht bij huis zou brengen.

Waar die toerist naar toe ging ontging haar en goed beschouwd kon dat haar ook niets schelen. Al had ze achteraf wel spijt dat ze in het restaurant niet had geweten dat hij ook naar die 'Butterfly' was geweest. Dan hadden ze hem naar zijn mening kunnen vragen.

Peter had wat plichtmatig geïnformeerd naar zijn tante en of er nog nieuws was van de rest van de familie. Hij bezocht hen niet heel vaak maar wel regelmatig en liet dan natuurlijk altijd Westmarken achter ter ondersteuning. Zijn ouders en twee broers gunden hem zijn lot uit de loterij al had hij er wel bijna een jaar voor in Hohenschönhausen voor moeten zitten. Eigenlijk was hij gewoon stom geweest om zoveel risico te nemen. Dat had zijn vader hem ook wel met zoveel woorden gezegd maar toen was het al te laat. Gelukkig werd hem geen al te zwaar misdrijf aangerekend, niet iets waarvoor de 'Brotlieferwagen' moest uitrukken.

Op de hoek van Unter den Linden en Friedrichstraße lag Hotel Unter den Linden dat enige faam genoot omdat buitenlandse gasten daar werden ondergebracht toen het Maritim Hotel

nog niet was gebouwd. Udo Jürgens had er een keertje geloogd, nou, dat wilde toch wel wat zeggen. Oost Berlijners kwamen daar niet, veel te duur. Sinds hij een Wessi was maakte Peter er een punt van om bij elk bezoek vanaf de grensovergang Friedrichstraße naar dat hotel te lopen en in het café restaurant koffie met gebak te nuttigen. Je had er een prachtig uitzicht op de omgeving, een omgeving die je weer kon verlaten wanneer je maar wilde. Verder was er niet veel te doen, Oost Berlijn hing hem vroeger al mijlenver de keel uit en dat gevoel was er niet minder op geworden al had hij onwillekeurig soms toch een beetje heimwee naar de buurt waar hij zijn jeugd had doorgebracht. Hij kwam louter en alleen voor zijn familie en Maria ging meestal met hem mee. Zo had ze ook haar tante Hannelore wat beter leren kennen en waren ze operavriendinnen geworden. Al was Peter nu in het rijke westen, zelf was hij er maatschappelijk nog niet erg veel mee opgeschoten. Hij leefde met Maria en hun drie jaar oude dochtertje Elena in een kleine huurwoning binnen de Hufeisensiedlung, een architectonisch fenomeen uit de Weimar periode dat nog immer veel bekijks trok. Maar de fraaie buitenkant kon niet verhullen dat de huizen waren bestemd voor arbeiders tijdens de crisistijd: een dak boven je hoofd was alles dat telde. Gelukkig had hij inmiddels promotie gekregen en zijn nieuwe salaris maakte in elk geval mogelijk dat ze konden verhuizen naar een groter huis. Dan moest er wel eentje beschikbaar komen natuurlijk. Voor Maria was het wel wennen geweest, na die grote woning in Varna met haar eigen speelkamer, iets waar ze hem wel erg vaak aan herinnerde. En nu er een derde persoon bij was gekomen miste ze die ruimte des te meer. Dat Peter een tafel met een speelgoedtrein in de kamer had gezet, hij had nu immers een kind, was hem niet in dank afgenomen. 'Dat geval moet de deur uit,' had ze hem bezworen.

'Het was een mooie voorstelling en na afloop ben ik met tante Hannelore wezen eten in Moskwa,' vatte Maria de dag samen. 'Is Elena lief geweest en heeft ze genoeg gegeten?'

Je weet, dit is jouw oppasweekend, morgenmiddag ben ik in de Deutsche Oper. Magda treedt er voor het eerst op, toch een beetje een doorbraak voor haar, een rol aan een groot huis. En

maandagavond vieren we je verjaardag. Heb je nog iemand uitgenodigd?’

‘Ach nee, een doordeweekse dag is niet zo geschikt. Ik wil het liever komend weekend vieren bij mijn ouders thuis. Dan kunnen ze Elena ook weer eens zien. Het is sowieso geen speciale verjaardag. Volgend jaar als ik 40 word wil ik er wel wat meer werk van maken.’

Die zondag ging Maria al vroeg in de middag op pad. De voorstelling zou om drie uur beginnen en het was een flink eind rijden met de U-Bahn om bij station Bismarckstraße te komen. Voor ze wegging had ze eten voor die avond klaargemaakt. Dan konden Peter en Elena vast hun gang gaan in geval het later zou worden. Misschien zou ze na afloop nog wel ergens naar toe gaan met Magda. Ze was ruim op tijd in het theater en besloot vooraf maar wat te drinken. Terwijl ze aan een van de buffeteilanden in de foyer op haar beurt wachtte stond plotse-ling die toerist uit Moskwa naast haar.

‘Goedenavond, het lijkt erop dat we hetzelfde spoor volgen. Ik zag u gisteren met die andere dame in de Komische Oper en nu bezoeken we alweer dezelfde operavoorstelling. En tussen- door zaten we bij elkaar aan tafel in Moskwa.’

Maria werd er totaal door verrast. Het was wel erg toevallig dat ze die man steeds tegen het lijf liep al hadden ze daarvoor nog geen woord met elkaar gewisseld.

‘Zeg dat wel. Ik had u niet gezien in de opera maar het viel mijn tante op dat u een programmaboek van ‘Butterfly’ bij u had. Zo te horen komt u niet uit Duitsland, uit Nederland misschien?’

Inmiddels waren ze aan de beurt, zij bestelde een Sekt en hij een Rotwein. Vervolgens liepen ze als vanzelf naar een van de banken die tegen de wand stonden opgesteld en gingen daar zitten, tijd voor een gesprekje.

‘Ik heet Maria,’ opende ze de kennismaking. Onwillekeurig neuriede hij zacht de regel ‘I just met a girl named Maria’ waarop ze allebei begonnen te lachen.

‘Mijn man zegt altijd dat ik op Nathalie Wood lijk, vanwege die Maria natuurlijk. En hoe heet hoe u?’

‘Ik heet Peter,’ zei de man, waarop zij opnieuw begon te lachen: ‘zo heet mijn man ook.’